

Předmluva

Tato kniha je pokusem seznámit anglicky (potažmo česky) mluvící čtenářskou obec s realiiemi vztahů mezi Ruskem a Čínou, jak jim rozumějí ruští a čínští pozorovatelé. Tvrdím, že aktuální rusko-čínské sblížení je pochopitelným důsledkem vývoje v mezinárodních vztazích na konci 20. a na počátku 21. století. Po rozpadu Sovětského svazu začaly velké nezápádní státy spolupracovat na vytvoření protiváhy k převládajícímu vlivu Západu a jeho přání vybudovat unipolární svět. Rusko-čínské sblížení plyne ze skutečnosti, že vedení a elity obou zemí mají podobné názory na geopolitickou situaci ve světě, hlavní trendy a nebezpečí, jež se rýsují na obzoru, a vnímají i příznivé vyhlídky na rozvoj těchto vztahů, jež by podle jejich očekávání měly vydat své nejlepší plody, budou-li napomáhat vzniku multipolárního světa.

Po rozpadu Sovětského svazu rozhodně nepanuje nedostatek anglicky vydávané literatury o rusko-čínských vztazích. Zvědavý čtenář najde množství cenných materiálů pokrývajících různá období jejich vývoje i několik poučných akademických prací, jako jsou kupříkladu studie Elizabeth Wishnickové, Jeanne Wilsonové, Natashy Kuhrtové, Gilberta Rozmana a Marcina Kaczmarského. Bohužel jsou však u nich patrné některé obecné rysy, které dané práce odlišují od ruských nebo i čínských studií.¹

V anglicky psané literatuře najdeme několik přístupů k tématu rusko-čínského sblížení. Zcela pochopitelně v této části světa vládne mnohem větší skepse, co se

---

¹ Wishnick, Elizabeth, *Mending Fences: The Evolution of Moscow's China Policy from Brezhnev to Yeltsin*, University of Wash-

týká nejrůznějších aspektů rusko-čínského strategického partnerství. Někteří komentátoři soudí, že popisované sblížení je křehké, ba pomíjivé. Upozorňují na různé problémy, jež mezi oběma zeměmi vyvstávají, a naznačují, že navenek si sice Moskva a Peking notují, ale jinak mají zájmy odlišné a navzájem si nedůvěřují.

Nejvýraznější myšlenkou ve zmíněné literatuře je tzv. „osa vzájemné prospěšnosti“ Boba Loa. Ten říká, že „jejich partnerství představuje osu vzájemné prospěšnosti, je poháněné spíše pragmatickým vyhodnocením výhod spolupráce nežli nějakou hlubší shodou ve způsobu myšlení“, zatímco „strategická důvěra je dosud dosti neuchopitelný koncept“. K tomu Bobo Lo ještě dodává: Moskva se obává sílící asertivity Číny ve východní Asii, případného vytěsnění ruského vlivu ze Střední Asie a vzniku sinocentrického světa nebo jen světa G2, kdy na Rusko by zbyla jen méně důležitá role. Rovněž se obává rostoucí asymetrie v jejich dvoustranném vztahu a také míry, v jaké je nyní Rusko na Číně závislé, a to jak v Asii, tak také v mezinárodním systému vůbec.

Mimo to „Moskva a Peking se zásadně rozcházejí v tom, jak by mohl ‚nový světový řád‘ vypadat. Zatímco Putin předpokládá tripolární řád postavený na interakci mezi USA, Čínou a Ruskem, Číňané považují za svůj jediný opravdový globální protějšek Američany.“² Podle

---

ington Press, Seattle 2001; Wilson, Jeanne L., *Strategic Partners: Russian-Chinese Relations in the Post-Soviet Era*, M. E. Sharpe, Armonk, New York 2004; Kuhrt, Natasha, *Russian Policy towards China and Japan: The Yeltsin and Putin Periods*, Routledge, Abingdon 2007; Rozman, Gilbert, *The Sino-Russian Challenge to World Order: National Identities, Bilateral Relations and East versus West in the 2010s*, Stanford University Press, Stanford 2014; Kaczmarek, Marcin, *Russia-China Relations in the Post-Crisis International Order*, Routledge, New York 2015.

² Lo, Bobo, Sino-Russian Relations, *Europe China Research and Advice Network* (ECRAN), Short Term Policy Brief 87, květen

novější studie Johna Wattse, Sofie Ledbergové a Kjella Engelbrekta „zatím rozkolísaný rusko-čínský vztah navázaný z důvodů obranných a bezpečnostních [...] zůstává vztahem založeným na vzájemné prospěšnosti a jen částečně stojí na překrývajících se zájmech v kritických oblastech vojenské techniky a technologií a obranné politiky, ostatně stále se v něm odráží dlouhotrvající strategická rivalita, již nelze zas tak snadno překlenout“.³

V pozdější práci Lo své stanovisko o něco uhlazuje, patrně je nucen přiznat si zjevný fakt, že Rusko a Čína svou spolupráci v mezidobí zintenzivnily. Píše tedy: „Obě strany spolu v mnohém souhlasí, v neposlední řadě je pro ně nežádoucí ‚hegemonie‘ Spojených států amerických,“ a zmiňuje, že dvoustranné vztahy se značně prohloubily. Při popisu historického vývoje těchto vztahů nabízí podrobný popis toho, „jak Peking s Moskvou posunuly svůj vztah od studené konfrontace v osmdesátých letech minulého století až k dnešnímu ‚komplexnímu strategickému partnerství koordinování kroků““. Svě úvahy však uzavírá s tím, že podmínkou těchto vztahů „zůstává v podstatě totéž, co po většinu posledních dvou desetiletí“ – nazývá je „partnerstvím z pohodlnosti“ a v podstatě asymetrickými.⁴ Celkově to vytváří dojem vnitřní nekonzistence někoho, kdo se stále zdráhá vzdát své hypotézy navzdory rostoucímu množství důkazů svědčících o opaku.

2014, s. 3. Viz také jeho dřívější výzkum: *Axis of Convenience: Moscow, Beijing and the New Geopolitics*, Royal Institute of International Affairs, London 2008.

³ Watts, John, Ledberg, Sofia, Engelbrekt, Kjell, *Brothers in Arms, Yet Again? Twenty-First Century Sino-Russian Strategic Collaboration in the Realm of Defence and Security*, *Defence Studies* 4, 2016, 16, s. 444.

⁴ Lo, Bobo, *A Wary Embrace: What the China-Russia Relationship Means for the World*, Penguin and Lowy Institute, Melbourne 2017.

Někteří příznivci „asymetrie“ nicméně realitu sblížení a skutečnost, že si je vedoucí představitelé obou zemí upřímně přejí, uznávají. Tvrdí však, že rostoucí ekonomická nerovnováha v těchto vztazích je známkou závislosti Ruska na Číně.⁵ Marcin Kaczmarsky se svou knihou *Rusko-čínské vztahy v postkrizovém mezinárodním řádu* (2015) je typickým příkladem tohoto přístupu. V knize se píše o dvou hlavních rysech jejich bilaterálních vztahů: úpadku Ruska a vzestupu Číny.

A konečně zastánci třetího přístupu tvrdí, že sblížování stojí na porozumění v otázce společných zájmů, na společné identitě, sdílených názorech ohledně mezinárodní situace a podobném smýšlení o zahraniční politice.

V této studii, kterou držíte v ruce, předkládáme odlišný přístup, než jaký zaujmají „skeptici“, jejichž argumenty (mnohdy) nekorespondují s čínskými a ruskými prameny. Podle oficiální ruské pozice totiž „mezinárodní vztahy jsou v procesu přerodu, jehož podstatou je vytvoření polycentrického systému mezinárodních vztahů“. Těmito slovy to popisuje koncepce zahraniční politiky přijatá v roce 2013.⁶ Prezident Putin nikdy výslovně nezmněl svou podporu tripolárnímu světu ani nevyjádřil jakákoli očekávání, že má nějaký takový svět vzniknout.

---

⁵ Bellacqua, James, Introduction: Contemporary Sino-Russian Relations: Thirteen Years of a „Strategic Partnership“; Ziegler, Charles E., Russia and China in Central Asia, in: Bellacqua, James (ed.), *The Future of China-Russia Relations*, University Press of Kentucky, Lexington 2010, s. 8, 257–258; Kaczmarski, Marcin, *Russia-China Relations in the Post-Crisis International Order*, Routledge, New York 2015.

⁶ Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation: Approved by President of the Russian Federation V. Putin on 12 February 2013, 18. února 2013, dostupné z: http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICk6BZ29/content/id/122186.

Rovněž Čína do budoucna předpokládá multipolární svět. Jak ostatně řekl čínský vůdce Si Ťin-pching (*Xi Jinping*) ve svém vystoupení před Valným shromážděním OSN 28. září 2015: „Pohyb směrem k multipolárnímu světu a vzestup rozvíjejících se trhů a rozvojových zemí se staly nezadržitelným hybným momentem dějin.“⁷ Tento obecný postoj je zakotven v mnoha dvoustranných dokumentech včetně rusko-čínského společného prohlášení o multipolárním světě přijatém v roce 1997. Bobo Lo nenabízí žádné důkazy pro své tvrzení, že Putinova vize budoucnosti „předpokládá tripolární řád“.

Obecně platí, že zastánci asymetrie vyvozují lépe podložené závěry, ale i tak je řada z nich pomýlených. Tak předně, je-li řeč o zdrcující moci Číny, týká se to především čínského hospodářství, které skutečně výrazně předběhlo ruskou ekonomiku. Rusko však i nadále Čínu předčí, pokud jde o vojenskou sílu a globální politický vliv (v neposlední řadě i proto, že Peking nijak nespěchá na přetavení své ekonomické síly v nákladnou zahraniční politiku a vojenské operace). Je tedy předčasné mluvit o celkové nadřazenosti Číny nebo jakékoli široké asymetrii.

Lze těžko předpovídat, jak se bude odvíjet budoucnost kterékoli z těchto dvou zemí. Historie nám skýtá příklady rychle se rozvíjejících zemí – například Japonsko –, u nichž se dříve předpokládalo, že se stanou největší světovou ekonomikou,⁸ ale místo toho upadly do období vleklé stagnace. Jsou ale také případy zemí, jako je Čína, které v sobě našly sílu k vybědnutí z ekonomické stagnace a dosáhly dlouhodobého růstu. Jistě-

---

⁷ Plné znění Si Ťin-pchingova prvního proslovu na půdě OSN: <http://qz.com/512886/readthe-full-text-of-xi-jinpings-first-un-address/>.

⁸ Vogel, Ezra F., *Japan as Number One: Lessons for America*, Harvard University Press, Cambridge, MA 1979.

že nejjednodušší přístup je extrapolovat ze současných trendů, ale takové předpovědi bývají často chybné.

Avšak i v případě, že současný trend vývoje přetrvá a celková moc Číny výrazně zastíní moc Ruska, nemusí to nutně znamenat, že by se Rusko mělo začít bát. Všechny teorie o hrozbě z Číny vycházejí ze západocentrického předpokladu, že Čína (stejně jako Rusko) je politicky natolik odlišná od mírumilovných demokratických západních zemí, že již ze své podstaty usiluje o nadvládu a holduje agresi. Leč málokdy slyšíme, že taková mnohem slabší Kanada by si sama měla dávat pozor na USA nebo třeba Belgie na Francii. Důvodem je, že tyto země sdílejí základní hodnoty a světónázor, navzájem se vnímají jako cenní partneři a nemusejí se jeden druhého obávat. Je pravda, že u těchto dvojic je ten silnější stát obecně vlivnější, to ovšem neznamená, že by se ten druhý měl mít na pozoru. V knize se snažím ukázat, že Rusko a Čína se neustále posouvají k podobné spřízněnosti (i když se jejich společná vize výrazně liší od vize USA a jejich spojenců). A pokud bude někdy tohoto cíle dosaženo, rozplynou se i poslední vzájemné obavy.

Nevýhoda anglojazyčné literatury o rusko-čínských vztazích pramení z několika problémů společných mnoha autorům. Za prvé, spousta prací ne právě dostatečně čerpá z ruských a čínských pramenů, zejména těch, které jsou k dispozici pouze v originálním jazyce – a řada prací takové prameny ani neuvádí.⁹ Jiné práce se pro změnu, byť citují vybrané anglojazyčné prameny, opírají tu výhradně o ruské, nebo výhradně čínské prameny – nejčastěji to první.¹⁰ V některých případech to budí dojem jednostrannosti a ztěžuje pochopení motivů dru-

---

⁹ Lo, Bobo, *Sino-Russian Relations*; Lo, Bobo, *A Wary Embrace*; Watts, Ledberg, Engelbrekt, Kjelly, *Brothers in Arms, Yet Again?*.

¹⁰ Kuhrt, Natasha, *Russian Policy*; Kaczmarek, Marcin, *Rus-*

hé strany. Tak například fakt, že Kaczmarski nečerpá z čínské analytické literatury poukazující na důležitost vztahů s Ruskem jej mohl dovést k tomu, že spatřuje v jejich vztazích asymetrii, a k závěru, že údajně oslabené Rusko má větší zájem o tyto vazby než stále silnější Čína. Kromě toho nedostatek povědomí o motivacích obou stran, který anglojazyčná literatura vykazuje, ji víceméně degraduje na pramen druhořadého významu z pohledu ruských a čínských badatelů, kteří tuto problematiku již dávno prodiskutovali a uzavřeli.

Za druhé, podobná vysvětlení se mnohdy míjejí účinkem, a to z důvodu přílišné dychtivosti specialistů na mezinárodní vztahy zařadit si rusko-čínské sblížení a bilaterální vztahy do celku poplatnému té které teorii mezinárodních vztahů.¹¹

Za třetí, při psaní o ruské a čínské motivaci a krocích tito autoři často nedokáží rozlišovat oficiální a převládající názory, které opravdu odrážejí a určují zahraniční politiku země, od názorů neoficiálních, ba dokonce okrajových, se zanedbatelným vlivem na oficiální politiku. Někteří autoři se tak mnohdy snaží doložit své názory citacemi jednotlivých čínských odborníků, o jejichž názorech se domnívají, že zastávají oficiální stanovisko země a jejího vedení.¹² Ostatně když napíší „Čína“ nebo „Číňané“, čtenář pod tím přirozeně rozumí oficiální

---

sia-China Relations; Flikke, Geir, Sino-Russian Relations: Status Exchange or Imbalanced Relationship?, *Problems of Post-Communism* 3, 2016, 63; Korolev, Alexander, Systemic Balancing and Regional Hedging: China-Russia Relations, *Chinese Journal of International Politics* 4, 2016, 9.

¹¹ Flikke, Geir, Sino-Russian Relations; Korolev, Alexandr, Systemic Balancing.

¹² Statě Boba Loa jsou toho nejlepším příkladem. Viz také Wishnick, Elizabeth, Why a „Strategic Partnership“? The View from China, in: Bellacqua, James (ed.), *The Future of China-Russia Relations*, s. 56–80.

či alespoň široce akceptovanou pozici země. Na doklad svého tvrzení, že Číňané usilují o bipolaritu, Lo uvádí názor akademika z Univerzity Čching-chua (*Tsinghua*) Jen Süe-tchung (*Yan Xuetong*), odborníka, jehož názory v žádném případě oficiální čínskou pozici neodrážejí. Naopak, Jen Süe-tchung je známý tím, že sám vehementně prosazuje jednoznačnou čínsko-ruskou alianci – ruští i čínští představitelé však nutnost takového kroku razantně zavrhnou.

Někteří ruští vědci opravdu vyjadřují znepokojení nad rostoucí mocí Pekingu a možnou závislostí Ruska na Číně. Ti však obecně patří k radikálně prozápadním nebo krajně nacionalistickým skupinám – ani jedna není zrovna nejvěrnějším obrazem všeobecně zastávaného názoru v řadách odborníků, natož oficiálního ruského postoje právně zakotveného v mnoha státních dokumentech. Pokud jde o Loovo tvrzení, že pro Čínu je Rusko zemí za svým zenitem, která jí tudíž nemůže být rovnocenným partnerem, je pravdou, že ojedinelí čínští odborníci takový názor skutečně zastávají, a my se mu budeme věnovat v dalších kapitolách této knihy. Zároveň bychom ale našli jiné čínské odborníky z opačného tábora – ti zase uvádějí argumenty, proč by Čína naopak měla vstoupit do formálního protizápadního spojení s Ruskem. Ani jeden z těchto názorů ovšem neodráží oficiální linii, tedy to, že Čína prosazuje vytvoření rovnocenného partnerství s Ruskem.

Za čtvrté, mnozí autoři – zejména to platí pro tisk – nedokážou při interpretaci výsledků analýz odhlédnout od svých osobních politických cílů. Často je dost obtížné rozlišit vědecký výzkum usilující o objektivní analýzu od „politických dokumentů“ psaných se záměrem donutit tímto nátlakem politiky k některým konkrétním krokům. To občas vede k velmi závažnému zkreslení.

Ti, kdo se domnívají, že by se Rusko mělo orientovat na Západ, včetně komentátorů na Západě, tvrdí, že rus-

ko-čínské sblížení udělá z Ruska jen „satelit“ nebo „surovinový“ přívěsek silnější a agresivnější Číny.¹³ Nicméně když si Moskva budovala podobný vztah k mnohem agresivnějšímu Západu, komentovali to slovy, že Rusko „se začleňuje do světové ekonomiky“ a vstupuje do „civilizovaného světa“. Nebo když Západ a Čína podnikají téměř identická opatření v Rusku, západní analytici je interpretují zcela odlišně. Když třeba západní investoři nakupují velké podíly v státem kontrolovaných ruských těžebních společnostech a ložiskách, titíž analytici to označí za ziskové investice a úspěšnou privatizaci, nicméně pokud totéž udělají čínské korporace, vykreslují to jako pokus o získání strategických ruských rezerv a ekonomickou rozpínavost.

A naproti tomu ti, kdo obhajují konfrontaci se Západem, píšou, že Rusko musí nevyhnutelně uzavřít spojení s Čínou, aby bylo v silnější pozici a mohlo razit nezávislý kurz.¹⁴ Tento přístup ovšem nevěnuje dostatečnou pozornost vlastní Číně, čímž mlčky obchází problematiku, které by těmto autorům narušovalo jejich tezi o snaze vytvořit zjednodušený bipolární svět. Pravda je taková, že oba přístupy jsou mnohem spíše poplatné ideologickým preferencím, než že by šlo o nějaké smysluplné analýzy reálného stavu.

Najdou se však i komentátoři, kteří, ačkoli kritizují ruský i čínský režim, volají po tom, aby se obou zemí využívalo jako beranidla vůči sobě navzájem. Jiní mají

---

¹³ Viz například Chramčichin, Alexandr, Pekin Moskve – partner, no ně drug: Kitajskij vektor ně dolžen preobladat vo vněšněj politike Kremlja, *Nězavisimoje vojennoje obozrenije*, 7. listopada 2014, dostupné z: http://nvo.ng.ru/realty/2014-05-16/1_china.html.

¹⁴ Martyňuk, Viktor, Političeskij sojuz Rossii i Kitaja něizbežen, potomu čto vygoděn obeim stranam, *Km.ru*, 19. května 2014, dostupné z: <http://www.km.ru/world/2014/05/19/vladimir-putin/740321-politicheskii-soyuz-rossii-i-kitaya-neizbezhen-potomu-čto-vy>.

za to, že „Západ má více společného s Čínou, která těží ze stability, než s Ruskem, které těží z destabilizace“.¹⁵

Další skupina západních analytiků zase požaduje vytvoření jednotného šiku s Ruskem proti Číně, tedy zemi, o níž jsou přesvědčeni, že představuje větší nebezpečí z hlediska dlouhodobého.¹⁶ Tito analytici se většinou snaží dokazovat, že větší hrozbu pro Rusko představuje Čína, nikoli Západ. Tvrdí, že kroky Západu včetně rozšiřování jeho vojenské infrastruktury až k ruským hranicím a jeho protiruských sankcí pro Rusko nejenže nepředstavují žádnou hrozbu, ale ve skutečnosti z něj má Rusko prospěch. Zároveň si myslí, že Čína spřádá plány na ovládnutí světa, chystá se zabrat části ruského území, demograficky expandovat a dostat ekonomiku svého severního souseda do područí.¹⁷

Takový Bobo Lo se například svými politickými cíli netají. Zřetelně kritizuje „hlasy, které naznačují, že by Západ neměl jít na Putina tak zhurta, neboť prý sankce [...] postrčily Rusko do čínské náruče“, stejně jako ty,

---

¹⁵ Bond, Ian, *Russia and China: Partners of Choice and Necessity?*, *Centre for European Reform Report*, 8. prosince 2016, dostupné z: <http://www.cer.org.uk/publications/archive/report/2016/russia-and-china-partners-choice-and-necessity>.

¹⁶ Charap, Samuel, Ratner, Ely, *China: Neither Ally nor Enemy on Russia*, *National Interest*, 2. dubna 2014, dostupné z: <http://nationalinterest.org/commentary/china-neither-ally-nor-enemy-russia-10168>.

¹⁷ Luttwak, Edward N., 5. *Play Russia against China*, *Politico*, leden/únor 2017, dostupné z: <http://www.politico.com/magazine/story/2017/01/outside-the-box-ideas-policies-president-trump-administration-214661>; Bandow, Doug, *A Nixon Strategy to Break the Russia-China Axis*, *National Interest*, 4. ledna 2017, dostupné z: <http://nationalinterest.org/blog/the-skeptics/nixon-strategy-break-the-russia-china-axis-18946>; Nadeau, James, *Trump's Great Game: Courting Russia to Contain China*, *Foreign Policy Association*, 15. prosince 2016, dostupné z: <http://foreignpolicyblogs.com/2016/12/15/trump-courting-russia-contain-china/>.

kdo tvrdí „že hlavní hrozbou je Čína, nikoli Rusko“.¹⁸ Logickým doporučením vycházejícím z těchto úvah by bylo pokračování kurzu souběžné konfrontace s Ruskem a Čínou, což je v rozporu s přístupem tradičních „realistů“ – Richarda Nixona, Henryho Kissingera, dokonce i Zbigniewa Brzezinského –, kteří se pokusili Čínu odtrhnout od Sovětského svazu, vytvořit místo toho „trojúhelník“ a využívat jednoho proti druhému.

Ačkoli se tedy argumenty, které Bobo Lo předkládá, zdají být správné, v podstatě se jen nepatrně liší od nepodložených tvrzení Constantina Mengese, jenž, aniž by citoval jediný oficiální dokument nebo pramen, píše, že Čína má jakousi „tajnou strategii směřující ke globální dominanci“ zahrnující plány na instrumentální využití Ruska a jeho regionů Dálného východu.¹⁹ Navrhuje čelit této strategii podporou „demokratických“ (tedy proamerických) sil v obou zemích – taktiku, která by bezpochyby postrčila Moskvu a Peking ještě blíže k sobě.

Mnohem blíže realitě jsou názory analytiků, kteří se domnívají, že rusko-čínské sblížování vychází z podobnosti jejich názorů na vnější svět neboli – slovy Gilberta Rozmana – z jejich „paralelních identit“.²⁰ Není náhodou, že většina z nich čerpá z primárních ruských i čínských pramenů. Na rozdíl od takového Boba Loa nemůže Rozmanovi nikdo vytknout, že ani nezná oficiální dokumenty nebo neví, které názory reflektují oficiální postoje, a které jsou naopak okrajové. Celou dosaavadní akademickou dráhu zasvětil důkladnému studiu postojů východoasijské vládnoucí elity k vnějšmu světu a sousedním zemím. Podle Rozmana nejsou náhodou

---

¹⁸ Lo, Bobo, *A Wary Embrace*.

¹⁹ Menges, Constantine C., *China: The Gathering Threat*, Nelson Current, Nashville 2005.

²⁰ Rozman, Gilbert, *The Sino-Russian Challenge*.

čínská rétorika na podporu Putinových akcí na Ukrajině a ruská rétorika podporující Siovy úvahy o východní Asii. Spíše se jedná o rys nového geopolitického řádu po skončení studené války. Dokud se současné politické elity v Číně a Rusku udrží u moci, není důvod očekávat zásadní posun v národní identitě kteréhokoli z obou států nebo v čínsko-ruském vztahu. Země doufající, že se jim podaří vrazit mezi ně klín – včetně Japonska za vlády premiéra Šinza Abeho –, čeká zcela určitě zklamání.²¹

I Jacob Stokes má na věc podobný názor: „Základem čínsko-ruské spolupráce je sdílená politická vize světového řádu. Je primárně podmíněna touhou dožít se konce americké nadřazenosti, která má být nahrazena multipolaritou.“²²

Přes příležitostné neopodstatněné úvahy těchto autorů konkrétně tento jejich závěr stojí na pevné půdě. Jejich slabina tkví v něčem jiném. Při své argumentaci, že rusko-čínské sblížení ohrožuje světový pořádek, neodkazují ke vztahu, který reálně existuje, nýbrž ke vztahu, který by se podle jejich názoru měl ustavit po „konci historie“ – ve světovém řádu, v němž dominují USA a jejich spojenci, v němž mají rozhodující slovo hodnoty a názory jejich vládnoucích elit. Nová úroveň spolupráce mezi Ruskem a Čínou tento řád skutečně ohrožuje. Či přesněji řečeno, pokus Západu o vybudování takového světového řádu přispěl k současnému rus-

---

²¹ Rozman, Gilbert, *Asia for the Asians: Why Chinese-Russian Friendship Is Here to Stay*, *Foreign Affairs*, 24. října 2014, dostupné z: <https://www.foreignaffairs.com/articles/east-asia/2014-10-29/asia-asians>.

²² Stokes, Jacob, *Russia and China's Enduring Alliance: A Reverse „Nixon Strategy“ Won't Work for Trump*, *Foreign Affairs*, 22. února 2017, dostupné z: <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2017-02-22/russia-and-china-s-enduring-alliance?cid=int-lea&pgtype=hpg>.

ko-čínskému sblížení, což pro změnu znemožnilo, aby se uskutečnil onen očekávaný scénář „konce historie“.

To však nutně neznamená, že se Čína a Rusko musejí s USA dostat do střetu, jak předpověděl Michael Levin asi před deseti lety.²³ Ba co víc, rusko-čínské sblížení nejenže nijak neohrožuje multipolární světový řád, který se nyní rodí, ve skutečnosti slouží jako jeden z jeho hlavních pilířů.

V každém případě řada amerických a evropských autorů považuje za základ rusko-čínské sblížení stále větší podobnost jejich přístupů k vnějšímu světu. John Garver se domnívá, že vytvoření strategického partnerství s novou Ruskou federací „bylo stěžejním momentem reakce Pekingů na ‚krajně nevyvážený‘ mezinárodní systém vznikuvší po studené válce“.²⁴ Interpretuje ho jako důsledek nespokojenosti obou zemí s tímto systémem, a dokonce nazývá toto jejich přibližování „dálně-východní rapallskou smlouvou“ a svoje tvrzení dokládá analýzou textového znění mnoha dvoustranných dokumentů. Elizabeth Wishnicková míní, že „díky normativní spřízněnosti to vždy bylo partnerství logicky plynoucí spíše ze stavu věcí než ryze taktické uspořádání. Sdílení norem není totéž, co zastávání téže pozice ve všech otázkách; Rusko a Čína spíše vnímají tentýž západní tlak na jejich rozhodování ve vnitřní politice a oklešťování svobody manévrovat ve světě podle svého uvážení.“²⁵

Tyto závěry mnohem precizněji odrážejí realitu rusko-čínské sblížení, bohužel ale jejich autoři nej-

---

²³ Levin, Michael, *The Next Great Clash: China and Russia vs. the United States*, Praeger, Westport, CT 2008.

²⁴ Garver, John W., *China's Quest: A History of the Foreign Relations of the People's Republic of China*, Oxford University Press, Oxford 2016, s. 540.

²⁵ Wishnick, Elizabeth, In Search of the „Other“ in Asia: Russia-China Relations Revisited, *Pacific Review*, 7. 7. 2016, s. 14.

sou v centru politické debaty a nemají významný vliv na americkou a evropskou zahraniční politiku. Navíc ve svém výzkumu často nedokážou systematicky ani důsledně přistoupit k zjišťování vlastních příčin rusko-čínského sblížení.

Tato kniha je pokusem o zaplnění některých mezer v západním zkoumání rusko-čínského sblížení. Nezaměřuji se zde na definování rusko-čínských vztahů z pohledu teorie mezinárodních vztahů, ale soustředím se více na vysvětlení reálií přímo v terénu i na to, jak se měnilo vnímání bilaterálních vztahů a mezinárodních vztahů očima jednotlivých lídrů a elit v obou zemích. Ve své vědecké studii zkoumám celý proces od obecného ke konkrétnímu. Při zkoumání obecných globálních změn v mezinárodním systému – tj. jeho postupného vývoje od bipolárního k multipolárnímu modelu – konstatuji, že popisované změny vedly k významným změnám ve způsobu, jakým Rusko a Čína vnímají vnější svět, a to i ve vztazích mezi jejich politickými elitami. Právě tyto změny – podnětené pokusy Spojených států amerických a Evropské unie o zachování unipolárního řádu, kterých jsme byli svědky vzápětí po rozpadu Sovětského svazu –, přispěly k většímu sblížení mezi Moskvou a Pekingem. A jakmile se dějiny daly do pohybu, vnitřní dynamika změn začala žít vlastním životem a vposledku výrazně ovlivnila celý globální řád a vyústila v nezápadním světě k vytvoření systému spolupráce. To je vidět na vzniku a rostoucím vlivu takových organizací a skupin, jako jsou BRICS (Brazílie, Rusko, Indie, Čína a Jižní Afrika), Šanghajska organizace pro spolupráci a Sdružení národů jihovýchodní Asie, nebo formování nového nezápadního prostoru: Velké Eurasie. Tento proces zase usměrňuje vývoj mezinárodního systému stále více směrem k multipolárnímu (polycentrickému) světu.

Záměry této knihy předurčily její celkovou strukturu. V první kapitole zkoumám vývoj koncepcí ruské a čín-

ské zahraniční politiky na konci 20. a počátku 21. století, které vnímám jako jeden z faktorů ovlivňujících přerod těchto států v nezávislá centra světové politiky. Ve druhé a třetí kapitole ukazují, jak se vyvíjely postoje příslušných politických elit, a to nejen vůči sobě navzájem, ale i v dvoustranných vztazích s ostatními – chystám se zmapovat postupné sblížování jejich názorů na svět a současně projasňování vědomí potřeby takového sblížení. V knize věnuji zvláštní pozornost identifikování těch stanovisek a přístupů v každé z obou zemí, které patří do hlavního proudu a pomáhají vymezovat zahraniční politiku, i těch, které mají naopak jen okrajový význam. Ve čtvrté kapitole seznamuji čtenáře s oficiálními dvoustrannými dokumenty a přibližuji jim stále se rozšiřující sféry rusko-čínské spolupráce v mezinárodním měřítku, abych tak ilustroval rostoucí konvergenci vzájemných postojů. V páté a poslední kapitole pojednávám o dopadu rusko-čínského sblížení na světový systém a vyhlídkách jeho příštího rozvoje.

Jelikož si uvědomuji, že mnoho analytiků, kteří píšou o rusko-čínských vztazích, nezaprou své vlastní ideologické založení, sám se snažím o maximální objektivitu. V sociálních vědách je samozřejmě obtížné nějaké absolutní objektivitu dosáhnout, neboť každý výzkumník chová jistá přesvědčení, která ovlivňují i jeho výsledná zjištění.

Již před více než stoletím si Max Weber posteskl, že vývoj sociálních věd „bohužel neprovázelo upřesnění logického odlišení mezi „empirickým poznáním“, tj. poznáním toho, co „je“, a „normativním poznáním“, tj. poznáním toho, „co by mělo být“.²⁶ Věci se od té doby zas tolik nezměnily.

---

²⁶ Weber, Max, Objectivity of Social Science and Social Policy, in: *týž, The Methodology of the Social Sciences*, dostupné z: <http://anthroposlab.net/wp/wp-content/uploads/2011/12/Weber-objectivity-in-the-socialsciences.pdf>.

Nicméně беру si Weberovu výhradu k srdci, a jestliže tvrdím, že se tato vědecká studie hlásí k vědecké preciznosti, upozorňuji v knize na místa, kde se pokouším popsat „to, co je“, v souvislosti s Ruskem a dalšími zeměmi, a kde naopak připojuji osobní výzvu, jak by věci „měly být“. Poslední jmenované má své místo v jakékoli diskusi o politice, nemá však místo v objektivním akademickém bádání. S tímto na paměti se tedy nyní pokusím představit svoji studii o rusko-čínském sblížení.

Poděkování

Výzkum k této knize byl podpořen grantem Fakulty světové ekonomie a mezinárodních vztahů Vyšší školy ekonomické v Moskvě.

Knihla částečně vychází z následujících dvou statí: Lukin, A., *Russia in a Post-Bipolar World*, *Survival* 58, 2016, 1, s. 91–112; a Lukin, A., *Russia's Pivot to Asia: Myth or Reality?*, *Strategic Analysis* 40, 2016, 6, s. 573 až 589.